

Миронюк І.С., Білак-Лук'янчук В.Й.

Mironyuk I.S., Bilak-Lukyanchuk V.J.

Характеристика демографічної ситуації у Закарпатській області в передвоєнний період

Characteristics of the demographic situation in the Transcarpathian region in the pre-war period

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, Україна

Uzhhorod National University,
Uzhhorod, Ukraine

ivan.myronyuk@uzhnu.edu.ua

Вступ

Демографічна ситуація, яка склалася в Україні в теперішній час, обґрунтовано викликає занепокоєння як владних структур, так науковців та широких верств населення. Скорочення чисельності населення, зниження тривалості його життя та обвальне падіння народжуваності, від'ємне сальдо міграції, що стали характерними ознаками демографічних процесів за роки незалежності, дають підстави кваліфікувати їх як ознаки затяжної демографічної кризи [1–3].

Причини цього мають історичне коріння і накопичувалися протягом тривалого часу у минулому столітті. Соціальні катастрофи вкрай негативно вплинули на природний процес демографічної еволюції, призвели до деформацій у віковій структурі населення та до передчасної смертності населення. При поєднанні вказаного з низьким рівнем народжуваності впродовж останніх років обумовило вичерпання демографічного і відтворювального потенціалу до депопуляції і скорочення чисельності населення [4; 5].

Аналіз наукових інформаційних джерел вказує на те, що через високий рівень постаріння, депопуляція триватиме в Україні довго, навіть за умови підвищення народжуваності та зниження смертності. Про

незворотність процесів депопуляції і продовження тренду скорочення чисельності населення у довготривалій перспективі вказує на те, що не забезпечується навіть просте заміщення поколінь [6; 7].

Мета роботи: проаналізувати стан демографічної ситуації у Закарпатській області в передвоєнний період.

Матеріали та методи

Матеріали: статистичні дані Головного управління статистики у Закарпатській області про стан демографічної ситуації у Закарпатській області. *Методи:* медико-статистичний, структурно-логічного аналізу.

Результати

Проведений аналіз статистичних даних вказує на те, що в 2021 році в області проживало 1250,1 тис. осіб, що складало 3,0% від чисельності населення України). Із загальної кількості населення області них 465,3 тис. осіб або 37,2% проживало в містах та 784,8 тис. осіб або 62,8% в сільській місцевості. Дані про чисельність населення Закарпатської області в динаміці 2016–2021 років представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Чисельність населення Закарпатської області, 2016–2021 рр.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Наявне населення, тис. осіб	1259,2	1258,8	1258,1	1256,8	1253,8	1250,1
міське	467,0	465,5	465,5	466,1	465,9	465,3
сільське	792,2	793,3	792,6	790,7	787,9	784,8
Частка до всього населення						
міське	37,1	37,0	37,0	37,1	37,2	37,2
сільське	62,9	63,0	63,0	62,9	62,8	62,8
Постійне населення, тис. осіб	1256,3	1255,9	1255,3	1254,0	1251,0	1247,3
чоловіки	603,3	603,5	603,6	603,1	601,5	599,7
жінки	653,0	652,4	651,7	650,9	649,5	647,6
Частка до всього населення						
чоловіки	48,0	48,1	48,1	48,1	48,1	48,1
жінки	52,0	51,9	51,9	51,9	51,9	51,9

Необхідно зазначити, що за період дослідження кількість наявного населення скоротилося на 9,1 тис осіб, а постійного населення на 9,0 тис. осіб. При цьому кількість міського населення скоротилася на 1,7 тис. осіб, а сільського на 7,4 тис. осіб. Кількість населення чоловічої статі скоротилася на 4,2 тис. осіб, а жіночої статі на 5,4 тис. осіб.

На зменшення чисельності населення області вплинуло як природне, так і міграційне скорочення за останній рік у кількості 3253 та 409 осіб відповідно.

Процес відтворення населення вимагає рівноваги чоловіків та жінок у його структурі. Особливо це важливо у репродуктивному віці. Порушення балансу ускладнює укладання шлюбів, збільшує ризик розлучень, є причиною появи неповних сімей. Да про розподіл постійного населення за статтю наведено в табл. 2.

Аналіз статевої структури населення свідчить про стабільну перевагу жінок у його загальній чисельності. У цілому по області кількість чоловіків на 1000 жінок поступово зменшується. Так, якщо у 1989 р. на 1000 жінок припадало 934 чоловіки, то у 2020 році припадало 926 чоловіків.

У загальній чисельності постійного населення станом на 1 січня 2021 року частка жінок склала 51,9%, чоловіків – 48,1%.

Аналіз зміни у віковій структурі населення області свідчить про старіння населення. Так, починаючи з 2001 року реєструється зростання частки населення, яке старше за 60 років з 15,5% до 18,3% у 2020 році при зменшенні частки дитячого населення з 23,1% до 20,9%. Отримані дані наведено в табл. 3.

При цьому необхідно зазначити, що вікова структура населення визначає і демографічне навантаження. Так, станом на 1 січня 2021 р. на 1000 осіб у віці 16–59 років життя було зареєстровано 345 осіб у віці 0–15 років життя та 301 особа у віці 60 років життя і старше. В області показник демографічного навантаження на 1000 осіб працездатного віку у 2021 році склав 646 осіб непрацездатного віку в тому числі для міського населення – 652 особи та для сільського населення – 642 особи. При цьому в Україні демографічне навантаження склало 682 особи непрацездатного віку в тому числі для міського населення – 667 осіб та для сільського населення 719 особи.

Фактором формування чисельності населення є його природний приріст (скорочення). Це різниця між кількістю живонароджених дітей та кількістю померлих. На Закарпатті реєструється природне скорочення населення. Так, у 2020 році в області воно склало 3253 особи (2,6 особи на 1000 наявного населення) і мало місце в усіх адміністративних територіях.

У порівнянні з 2019 роком кількість живонароджених дітей в області збільшилась на 487 осіб або на 3,7% і склала 13503 особи, з яких 4950 осіб народилися у міській місцевості, 8553 особи – у сільській. Коефіцієнт народжуваності у розрахунку на 1000 осіб наявного населення склав 10,8 особи, що приблизно відповідає рівню 2001 року.

Важливим при аналізі демографічної ситуації є показник тенденцій і особливостей смертності населення, яка є невід'ємним показником процесу відтворення. В області, порівняно з 2019 роком

Таблиця 2

Розподіл постійного населення за статтю, 2021 рік

	Усе населення			Міське населення			Сільське населення		
	обидві статі	чоловіки	жінки	обидві статі	чоловіки	жінки	обидві статі	чоловіки	жінки
По області	1247296	599712	647584	599712	647584	599712	647584	599712	647584
м. Ужгород	113982	53080	60902	53080	60902	53080	60902	53080	60902
м. Берегово	23130	10832	12298	10832	12298	10832	12298	10832	12298
м. Мукачєво	85249	39695	45554	39695	45554	39695	45554	39695	45554
м. Хуст	31072	14513	16559	14513	16559	14513	16559	14513	16559
м. Чоп	8724	4115	4609	4115	4609	4115	4609	4115	4609
<i>Райони</i>									
Берегівський	49955	23834	26121	23834	26121	23834	26121	23834	26121
Великобerezнянський	26060	12572	13488	12572	13488	12572	13488	12572	13488
Виноградівський	120708	58114	62594	58114	62594	58114	62594	58114	62594
Воловецький	23658	11418	12240	11418	12240	11418	12240	11418	12240
Іршавський	100146	48482	51664	48482	51664	48482	51664	48482	51664
Міжгірський	46978	23224	23754	23224	23754	23224	23754	23224	23754
Мукачівський	98857	47085	51772	47085	51772	47085	51772	47085	51772
Перечинський	31838	15372	16466	15372	16466	15372	16466	15372	16466
Рахівський	92588	45084	47504	45084	47504	45084	47504	45084	47504
Свалявський	53192	25493	27699	25493	27699	25493	27699	25493	27699
Тячівський	174226	85921	88305	85921	88305	85921	88305	85921	88305
Ужгородський	71643	34206	37437	34206	37437	34206	37437	34206	37437
Хустський	95290	46672	48618	46672	48618	46672	48618	46672	48618

Розподіл постійного населення за віком, 2021 р.

	Чисельність населення, осіб			Відсотків до всього населення		
	усього	міське	сільське	усього	міське	сільське
Усе населення	1247296	460184	787112	100,0	100,0	100,0
<i>у віці, років</i>						
до 1	13445	4935	8510	1,1	1,1	1,1
1–4	56649	20152	36497	4,5	4,4	4,6
5–9	89434	31946	57488	7,2	6,9	7,3
10–14	86240	32426	53814	6,9	7,0	6,8
15–19	70955	26641	44314	5,7	5,8	5,6
20–24	73694	25615	48079	5,9	5,6	6,1
25–29	88540	30631	57909	7,1	6,7	7,4
30–34	102717	38481	64236	8,2	8,4	8,2
35–39	101981	41690	60291	8,2	9,1	7,7
40–44	93113	34719	58394	7,5	7,5	7,4
45–49	86765	31309	55456	7,0	6,8	7,1
50–54	77820	27351	50469	6,2	5,9	6,4
55–59	77640	28102	49538	6,2	6,1	6,3
60–64	75540	28486	47054	6,1	6,2	6,0
65–69	56428	22244	34184	4,5	4,8	4,3
70 і старшому	96335	35456	60879	7,7	7,7	7,7
<i>із загальної чисельності населення у віці, років життя</i>						
0–14	245768	89459	156309	19,7	19,5	19,9
15–64	848765	313025	535740	68,1	68,0	68,0
16–59	757880	278521	479359	60,8	60,5	60,9
18 і старшому	957015	353779	603236	76,7	76,9	76,6
60 і старшому	228303	86186	142117	18,3	18,7	18,1
65 і старшому	152763	57700	95063	12,2	12,5	12,1

кількість померлих збільшилася на 1229 осіб або на 7,9% і склала 16756 осіб. Рівень смертності становив 13,4 особи на кожну тисячу населення (в Україні – 15,9 особи). На рис. 1 наведено коефіцієнти народжуваності та смертності в динаміці 2000–2021 рр.

Необхідно зазначити, що особливістю показника смертності є відмінність його рівня серед населення чоловічої і жіночої статі. Так, у 2020 році в області померло 8568 чоловіків та 8188 жінок, що у розрахунку на 100 тис. осіб населення відповідної статі склало 1426,5 та 1262,6 особи.

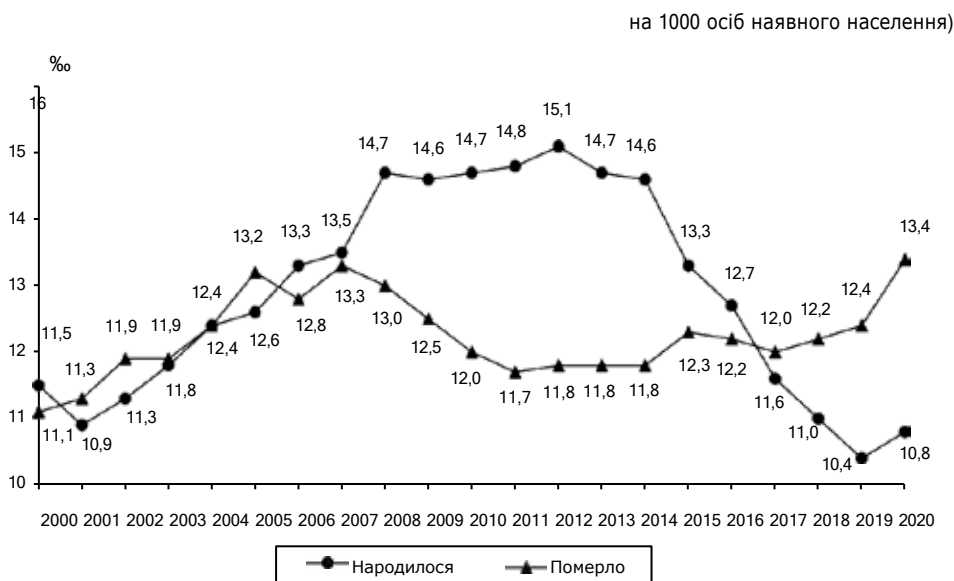

Рис. 1. Коефіцієнти народжуваності та смертності в Закарпатській області, 2000–2021 рр.

Важливою медико-демографічною характеристикою здоров'я населення є рівень дитячої смертності. В області у 2020 році померла 131 дитина у віці до 1 року життя, що становить більше двох третин від загальної кількості померлих дітей у віці до 15 років життя. Рівень смертності дітей у віці до 1 року життя в області склав 9,8 особи на 1000 живонароджених дітей. При цьому у міській місцевості вказаний показник склав 14,8 особи на 1000 живонароджених дітей, у сільській місцевості – 6,9 особи. Отримані дані в розрізі адміністративних територій області наведено в табл. 4.

У 2020 році в області було зареєстровано 5824 шлюби, що склало 4,4 одиниці на 1000 наявного населення. При цьому було зареєстровано 2719 розривань шлюбів що склало коефіцієнт розлучуваності – 2,2 розлучення на 1000 осіб наявного населення.

Фактором впливу на зменшення чисельності населення в області стало негативне міграційне сальдо яке було зареєстровано на усіх адміністративних територіях крім міст Ужгород, Мукачєво та Берегово. В цілому в області у 2020 році міграційними потоками було охоплено 11345 осіб, у тому числі міждержавною міграцією охоплено 762 особи.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням впливу війни проти російської військової агресії на стан демографічної ситуації у Закарпатській області.

Висновки

Проведений аналіз дає підставу зробити висновок про несприятливу демографічну ситуацію в області в передвоєнний період.

Таблиця 4

Кількість померлих дітей у віці до 1 року життя, 2018–2020 рр.

	Осіб			На 1000 живонароджених		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
По області	146	143	131	10,4	10,9	9,8
м. Ужгород	8	14	27	7,5	14,0	24,7
м. Берегово (міськрада)	–	1	3	–	4,5	12,3
м. Мукачєво	7	8	8	8,5	10,2	9,5
м. Хуст (міськрада)	3	1	3	8,6	3,1	9,2
м. Чоп	–	2	–	–	31,7	–
<i>Райони</i>						
Берегівський	5	2	1	11,6	4,7	2,3
Великобerezнянський	5	5	5	15,7	16,1	16,4
Виноградівський	29	34	22	18,9	23,9	14,8
Воловецький	1	3	1	4,4	13,7	4,1
Іршавський	12	3	3	9,9	2,8	2,7
Міжгірський	5	5	4	8,8	9,8	8,2
Мукачівський	9	8	7	7,7	7,1	6,1
Перечинський	6	5	10	12,9	11,5	23,6
Рахівський	15	12	3	12,8	11,4	2,9
Свалявський	3	4	4	4,9	7,2	7,7
Тячівський	19	23	22	9,9	12,2	11,8
Ужгородський	10	6	–	12,9	8,5	–
Хустський	9	7	8	8,5	6,9	7,9

Література

Чепелевська ЛА, Дубініна ВГ, Рудницький ОП, Любінець ОВ. Аналіз демографічної ситуації в Україні. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України 2015 рік [за ред. В. В. Шафранського]; *МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України»*. Київ, 2016; Р. І.: 12–33.

Медико-демографічна ситуація та основні показники медичної допомоги населенню в регіональному аспекті, 2013 рік. *Київ: МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України»*, 2014; 168.

3 Демографічна ситуація в Україні в період незалежності. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/08/21/infografika/suspilstvo/demografichna-sytuacziya-ukrayini-period-nezalezhnosti> (дата звернення: 15.04.2024).

4. Лібанова ЕМ, Макарова ОВ, Курило ІО. та ін. Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки (кол. моногр.); [за ред. Е.М. Лібанової]; *Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України*. Київ: 2012; 320.

5. Біленко ОВ, Горбань СФ. Демографічна ситуація в Україні: сучасний стан та основні проблеми. *Ефективна економіка*. 2022; 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9887> (дата звернення: 03.05.2024).

6. Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002– 2019 рр.: кол. моногр. [за ред. О.М. Гладуна]; НАН України, *Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи*. Київ: 2020; 174 .

7. Герлах І, Українець Л. Демографічна ситуація в Україні на сучасному етапі: виклики та загрози. *Економіка та суспільство*. 2022; 39. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-83> (дата звернення: 19.04.2024).

References

1. Chepelevska LA, Dubinina VH, Rudnytskyi OP, Liubinets OV. Analiz demografichnoi sytuatsii v Ukraini. Shchorichna dopovid pro stan zdorovia naselennia. sanitarno-epidemichnu sytuatsiiu ta rezultaty diialnosti systemy okhorony zdorovia Ukrainy 2015 rik [Analysis of the demographic situation in Ukraine. Annual report on the state of health of the population. sanitary and epidemiological situation and results the activity of the health care system of Ukraine. 2015]. [za red. V. V. Shafranskohe]; MOZ Ukrainy, DU «UISD MOZ Ukrainy». Kyiv, 2016; R. I.: 12–33.
2. Medyko-demografichna sytuatsiia ta osnovni pokaznyky medychnoi dopomohy naselenniu v rehionalnomu aspekti, 2013 rik [Medical and demographic situation and main indicators of medical care for the population in the regional aspect, 2013]. Kyiv: MOZ Ukrainy, DU «UISD MOZ Ukrainy», 2014; 168.
- 3 Demografichna sytuatsiia v Ukraini v period nezalezhnosti [Demographic situation in Ukraine during the period of independence]. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/08/21/infografika/suspilstvo/demografichna-sytuacziya-ukrayini-period-nezalezhnosti> (data zvernennia: 15.04.2024).
4. Libanova EM, Makarova OV, Kurylo IO. ta in. Liudskiy rozvytok v Ukraini: sotsialni ta demografichni chynnyky modernizatsii natsionalnoi ekonomiky (kol. monohr.) Human Development in Ukraine: social and demographic factors of national economy modernization: coll. monograph]; [za red. E.M. Libanovoi]; In-t demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M.V. Ptukhy NAN Ukrainy. Kyiv: 2012; 320.
5. Bilenko OV, Horban SF. Demografichna sytuatsiia v Ukraini: suchasnyi stan ta osnovni problem [Demographic Situation in Ukraine: current state and main problems]. *Efektivna ekonomika*. 2022; 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9887> (data zvernennia: 03.05.2024).
6. Nasedennia Ukrainy. Demografichni tendentsii v Ukraini u 2002– 2019 rr.: kol. monohr. [Population of Ukraine. Demographic trends in Ukraine in 2002–2019. coll. monograph.]. [za red. O.M. Hladuna]; NAN Ukrainy, In-t demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M.V. Ptukhy. Kyiv: 2020; 174 .
7. Gerlakh I, Ukrainets L. Demografichna sytuatsiia v Ukraini na suchasnomu etapi: vyklyky ta zahrozy. [Demographic situation in Ukraine at the present stage: Challenges and Threats]. *Економіка та суспільство*. 2022; 39. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-83> (data zvernennia: 19.04.2024).

Мета роботи: проаналізувати стан демографічної ситуації у Закарпатській області в передвоєнний період.

Матеріали та методи. *Матеріали:* статистичні дані Головного управління статистики у Закарпатській області про стан демографічної ситуації у Закарпатській області. *Методи:* медико-статистичний, структурно-логічного аналізу.

Результати. На 1 січня 2021 р. в області проживало 1250,1 тис. осіб із яких 465,3 тис. осіб (37,2%) – міських мешканців і 784,8 тис. осіб (62,8%) – сільських. Кількість чоловіків на 1000 жінок поступово зменшується: у 1989 р. на 1000 жінок припадало 934 чоловіки, у 2001р. – 929. Станом на 1 січня 2021р. частка жінок склала 51,9%, чоловіків – 48,1%. Реєструється зростання частки населення, старшого за 60 років – з 15,5% до 18,3% та зменшення частки населення, молодшого за працездатний вік, з 23,1% до 20,9%. На Закарпатті чотири роки реєструється природне скорочення населення. У 2020 р. по області воно склало 3253 особи (2,6 особи на 1000 наявного населення). У порівнянні з 2019 р. кількість живонароджених дітей в області збільшилась на 487 осіб або на 3,7% і склала 13503 особи, з яких 4950 осіб народилися у міській місцевості, 8553 особи – у сільській. Кількість померлих, порівняно з 2019 р., збільшилась на 1229 осіб або на 7,9% і склала 16756 осіб. Рівень смертності становив 13,4 особи на кожну тисячу населення. Зареєстровано міграційне скорочення населення з рівнем 3,3 особи на 10 тис. наявного населення.

Висновки. Проведений аналіз вказує на несприятливу демографічну ситуацію в області.

Ключові слова: Закарпатська область, передвоєнний період, демографічна ситуація, характеристика.

Objective: To analyze the state of the demographic situation in Transcarpathian region in the pre-war period.

Materials and methods. *Materials:* statistical data of the Main Department of Statistics in Transcarpathian region on the state of the demographic situation in the region. *Methods:* medico-statistical, of structural and logical analysis.

Results. For January 1, 2021, 1250,1 thousand people lived in the region, of which 465,3 thousand (37.2%) are urban residents and 784,8 thousand (62,8%) are the rural ones. The number of male persons per 1000 of female persons is gradually decreasing: in 1989 there were 934 males for every 1000 females, in 2001 – 929. For January 1, 2021, the proportion of females was 51,9%, males – 48,1%. An increase is registered in the share of the population over 60 years of age – from 15,5% to 18,3% and a decrease in the share of the population under working age from 23.1% to 20,9%. In Transcarpathian region, a natural decline in the population has been registered for four years. In 2020, in the region it amounted to 3253 people (2,6 people per 1000 of the existing population). Compared to 2019, the number of live births in the region increased by 487 people or 3,7% and amounted to 13503 people, of which 4950 babies were born in urban areas and 8553 babies were born in rural areas. The number of deaths, compared to 2019, increased by 1229 people or 7.9% and amounted to 16756 people. The mortality rate was 13.4 persons for 1000 of the population. A migration decrease in the population was registered with a level of 3,3 people per 10 thousand of the existing population.

Conclusions. The analysis undertaken indicates an unfavorable demographic situation in the region.

Key words: Transcarpathian region, pre-war period, demographic situation, characteristics.

Конфлікт інтересів: відсутній.

Conflict of interest: absent.

Відомості про авторів

Миронюк Іван Святославович – доктор медичних наук, професор, проректор із наукової роботи ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; член ГО «Всеукраїнська асоціація фахівців з громадського здоров'я»; пл. Народна, 3, м. Ужгород, Україна, 88000.

ivan.myronyuk@uzhnu.edu.ua, ORCID ID 0000-0003-4203-4447

Білак-Лук'янчук Вікторія Йосипівна – кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри наук про здоров'я ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; член ГО «Всеукраїнська асоціація фахівців з громадського здоров'я»; пл. Народна, 3, м. Ужгород, Україна, 88000.

bilak.vika@gmail.com, ORCID ID 0000-0003-3020-3116.

Стаття надійшла до редакції 03.04.2024

Дата першого рішення 08.04.2024

Стаття подана до друку 20.05.2024